

milan
kundera
ölümsüzlük

MILAN KUNDERA
ÖLÜMSÜZLÜK

Can Modern

Ölümsüzlük, Milan Kundera

Çeviri: Aysel Bora

Nesmrtelnost

© 1990, Milan Kundera

© 2002, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2002

16. basım: Şubat 2024, İstanbul

Bu kitabın 16. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Saadet Özen

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak resmi: © Milan Kundera

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftelhavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-2666-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MILAN KUNDERA
ÖLÜMSÜZLÜK

ROMAN

Çeviri
Aysel Bora

♥can

Milan Kundera'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ayrılık Valsi, 1988

Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, 1988

şaka, 1990

Jacques ile Efendisi, 1994

Saptırılmış Vasiyetler, 1994

Yavaşlık, 1995

Kimlik, 1998

Bilmemek, 2001

Gülünesi Aşklar, 2002

Roman Sanatı, 2002

Perde, 2006

Bir Buluřma, 2010

Kayıtsızlık şenliği, 2015

Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği, 2015

Yaşam Başka Yerde, 2015

MILAN KUNDERA, 1929'da Brno, Bohemya'da, bugünkü Çekoslovakya'da doğdu. Burjuva bir ailede yetişti. Saygın bir müzikolog babası Ludvík Kundera aynı zamanda Brno Üniversitesi rektörüydü. Kundera müzikolojinin yanı sıra Prag'daki Charles Üniversitesi'nde sinema, edebiyat ve estetik eğitimi aldı. 1948'de dönemin pek çok entelektüel gibi büyük bir heyecanla komünist partiye katıldı. 1950'de bireyci eğilimleri nedeniyle partiden ihraç edildi ancak 1956'dan sonra partiye yeniden katıldı. 1958-1968 yılları arasında yazdığı öykülerden oluşan *Gülünesi Aşklar*'la ünlendi. 1967'de Stalinizmi ele aldığı ilk romanı *Şaka'yı* yayımladı. Bunun ardından sırasıyla *Yaşam Başka Yerde* (1969), *Ayrılık Valsi* (1972) ve *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* (1979) geldi. 21 Ağustos 1968'deki Sovyet işgalinden sonra, başarısızlıkla sonuçlanan Prag Baharı'nın sivri isimlerinden biri olarak ülkesindeki konumunu kaybetti ve kitaplarının basımı yasaklandı. 1975'te Fransa'ya göç etmesine izin verildi, 1979'ta Çek vatandaşlığından çıkarıldı. Kalıcı olarak Fransa'ya yerleştikten sonra Fransızca yazmaya başladı. Hatta 1980'lerde, önceki eserlerinin Fransızca çevirilerini gözden geçirme işini üstlendi. 1981'de Fransız vatandaşı oldu. En çok satan romanı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) sinemaya uyarlandı. 1986'da *Roman Sanatı'nı* yayımladı, onu *Ölümsüzlük* (1990), *Saptırılmış Vasiyetler* (1993), *Yavaşlık* (1995), *Kimlik* (1998), *Bilmemek* (2000), *Perde* (2005) ve *Kayıtsızlık Şenliği* (2014) kitapları takip etti. Eserleri kırktan fazla dile çevrildi. Kundera, 2023'te Paris'te öldü.

AYSEL BORA, 1943'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra *Meydan Larousse* ansiklopedisinin çevirmen kadrosunda görev aldı. Bugüne değin, aralarında Jean-Paul Sartre'ın *Aydınlar Üzerine*, Georges Simenon'un *Hollanda'da Bir Ev*, Amin Maalouf'un *Ölümcül Kimlikler*, Nathalie Sarraute'un *Şimdi ve Açınız* adlı eserlerinin de bulunduğu pek çok kitabı dilimize kazandırdı. 2022'de öldü.

İçindekiler

Birinci Bölüm: Yüz	11
İkinci Bölüm: Ölümsüzlük	55
Üçüncü Bölüm: Kavga.....	96
Dördüncü Bölüm: <i>Homo Sentimentalis</i>	199
Beşinci Bölüm: Rastlantı.....	228
Altıncı Bölüm: Kadran	277
Yedinci Bölüm: Kutlama.....	333

Birinci Bölüm

YÜZ

1

Hanımefendi altmışında, altmış beşinde vardı. Şezlongumdan ona bakıyordum; modern bir yapının en üst katında, alabildiğine geniş camekânlarından Paris'in ayaklar altına serildiği bir jimnastik kulübünün yüzme havuzunun karşısındaydım. Zaman zaman şundan bundan sohbet etmek için burada buluştuğumuz Profesör Avenarius'u bekliyordum. Ama Profesör Avenarius gelmemişti ve ben hanımefendiye bakıyordum; havuzda tek başına, yarı beline kadar suya girmiş, gözlerini, eşofmanlarıyla tepesine dikilmiş kendisine yüzme dersi veren genç yüzme öğretmenine doğrultmuştu. Onun talimatını dinleyerek derin derin soluk alıp verebilmek için havuzun kenarından destek aldı. Bunu ciddi bir havayla, canla başla yaptı ve sanki suların derinliklerinden eski bir buharlı lokomotifin sesi (bugün artık unutulmuş olan ve onu tanımamış olanlara, ancak bir yüzme havuzunun kenarında derin nefes alıp veren yaşlı bir hanımefendinin soluğuyla kıyaslayarak fikir verebileceğim o huzur verici ses) yükselir gibi oldu. Ben büyülenmiş, ona bakıyordum. Yürek burkan gülünçlüğünden (yüzme öğretmeni de bu gülünçlüğün farkındaydı, çünkü dudak kenarları bana her an kıpır kıpır oynuyormuş gibi geliyordu) gözümü alamıyordum ama biri bana seslendi ve

dikkatim dağıldı. Az sonra, tekrar onu izlemeye koyulduğumda, ders sona ermişti. Mayosuyla havuzun etrafını dolaşp gitti; yüzme öğretmeninden dört beş metre uzaklaştıktan sonra da başını ona doğru çevirip gülümse-di ve el salladı. Yüreğim burkuldu. Bu gülümseme, bu el hareketi yirmi yaşındaki bir kadına aitti! Eli çok hoş bir hafiflikle havalanmıştı. Sanki oyun olsun diye sevgilisine rengârenk bir balon fırlatmıştı. Bu gülümsemede ve ha-rekette var olan çekicilikten, yüz ve vücutta eser kalma-mıştı. Bu, vücudun çekicilikten yoksunluğunda boğul-muş bir hareketin çekiciliğiydi. Ama artık güzel olmadı-ğın biliyor olması gereken kadın, bir an için bunu unut-muştu. Bizler hepimiz benliğimizin bazı bölümleriyle zamanın ötesinde yaşarız. Çoğu zaman yaşsız oldu-ğumuzdan, belki de ancak bazı olağanüstü anlarda yaşımı-zın farkına varırız. Ne olursa olsun, kadın dönüp yüzme öğretmenine (artık kendini tutamayp kahaahayı koyu-vermişti) gülümser ve el sallarken, yaşını falan unutmuş-tu. Bu el hareketi sayesinde, bir saniyelik bir uzam için-de, zamanla hiç ilgisi olmayan cazibesinin özü ortaya çıktı ve benim gözlerimi kamaştırdı. Son derece duygu-lanmıştım. Ve zihnimde Agnès adı belirdi. Agnès. Hiç bu adlı bir kadın tanımamıştım.

2

Yarı uyur yarı uyanıklığın tadına gömülmüş bir hal-de, yataktayım. Saat altıda, o ilk ve hafif uyanıştan he-men sonra elimi baş yastığının yanına konmuş küçük transistorlu radyoya uzatıyorum ve düğmeye basıyorum. Sözcükleri zar zor ayırt ederek sabah haberlerini dinliyo-rum ve tekrar içim geçiyor, öyle ki dinlediğim cümleler rüyalara dönüşüyor. Bu, uykunun en hoş evresi, günün en keyifli anı: radyo sayesinde, ardı arkası kesilmeyen

uyanış ve sızışlarımın, uyku ve uyanıklık arasındaki o harika gitgelin, doğmuş olmanın pişmanlığını tek başına içimden söküüp atan o hareketin tadını çıkarıyorum. Rüya mı görüyorum, yoksa gerçekten hava raporunu şarkılar söyleyerek okuyan şövalye kılığındaki iki aktörün karşısında, operada mıyım ben? Nasıl oluyor da, aşk şarkıları söylemiyor bunlar? Sonra bunların sunucu olduğunu anlıyorum, artık şarkı söylemiyorlar ama şakalaşarak birbirlerinin sözünü kesiyorlar. Birincisi “Hava gün boyu sıcak, kurak geçecek, fırtına gelecek,” diyor, öteki mızıldanarak onun sözünü kesiyor: “Olamaz!” Birinci aynı tonda cevap veriyor: “Ama oluyor, Bernard. Üzgünüm, seçme şansımız yok. Biraz cesaret!” Bernard kahkahayı basıyor ve açıklıyor: “İşte günahlarımızın cezası!” Birinci: “Ben senin günahlarının kefaretinin neden ödeyeceğim ki, Bernard?” Bunun üzerine Bernard gülmekten kırılarak dinleyicilere hangi günahın söz konusu olduğunu anlatıyor ve ben anlıyorum: Hepimizin derinden arzu ettiği sadece tek bir şey var: herkesin bizi büyük günahkârlar olarak görmesi! Kabahatlerimizin sağanaklarla, fırtınalarla, kasırgalarla kıyaslanması! Bugün kafasının üstüne şemsiyesini açan her Fransız’ın Bernard’ın manidar gülüşünü düşünüp ona gıpta etmesi. Çok daha beklenmedik imgeler eşliğinde tekrar uykuya dalma umuduyla düğmeyi çeviriyorum. Hemen yanındaki istasyonda bir kadın sesi havanın gün boyu sıcak, kurak, fırtınalı geçeceğini haber veriyor ve ben Fransa’da bu kadar radyo istasyonu olmasına, hepsinin de aynı anda aynı şeyi anlatmasına seviniyorum. Tektiplilikle özgürlüğün mutlu beraberliği, insanlık bundan âlâ daha ne isteyebilir? Bunun üzerine, Bernard’ın günahlarını ilan ettiği istasyona dönüyorum; ama onun yerine bir erkek sesi Renault’nun en son modeline bir methiye düzmekte; düğmeyi çevirmeye devam ediyorum, bir kadınlar korosu indirime gi-

ren kürkleri göklere çıkarıyor; tekrar Bernard'a dönüyorum, Renault'ya methiyenin en son notalarını duyacak kadar bir zaman geçiyor ve sözü tekrar Bernard alıyor. Henüz biten melodiyi taklit ederek cıvıldaayan bir sesle bize bir Hemingway biyografisinin çıktığını bildiriyor, yüz yirmi yedincisiymiş, ama bu defaki sahiden çok önemliymiş, çünkü Hemingway'in bütün hayatı boyunca tek kelime doğru söylemediğini ispat ediyormuş. Savaşta aldığı yaraların sayısını şişirmişmiş, büyük bir çapkınmış gibi davranmışmış, oysa Ağustos 1944'te iktidarsız kaldığı, sonra Temmuz 1959'dan itibaren de bir daha iyileşemediği kanıtlanmışmış. Ötekinin kıkırdayan sesi "Olamaz!" diyor, Bernard kıkırdayarak cevap veriyor: "Ama evet..." Ve işte gene bir opera sahnesindeyiz, hatıta iktidarsız Hemingway bile bizimle birlikte, sonra pek ciddi bir ses son haftalarda bütün Fransa'yı heyecana boğan bir davayı hatırlatıyor: Basit bir ameliyat sırasında, hatalı bir narkoz bir hastanın ölümüne sebep olmuştu. Hepimize verdiği adla "tüketiciyi" korumakla yükümlü örgüt bu yüzden bundan böyle bütün cerrahi müdahalelerin filme alınmasını, filmlerin de arşivde saklanmasını öneriyor. "Tüketiciyi koruma" örgütüne göre neşter altında hayatını kaybeden bir Fransız'a intikamının adalet tarafından gerektiği gibi alınacağını garanti etmenin tek yolu buymuş. Sonra tekrar dalmışım.

Tekrar uyandığımda, saat neredeyse sekiz buçuk olmuştu; Agnès'i gözümün önüne getirdim. Benim gibi, geniş bir yatağa uzanmış. Yatağın sağ yarısı boş. Kocası kim? Görünüşe bakılırsa, cumartesi sabah erkenden evden çıkan birisi. Agnès bu yüzden yalnız ve uykuyla uyanıklık arasında tatlı tatlı gidip geliyor.

Sonra kalkıyor. Karşıda, uzun ayaklı bir sehpanın üzerinde yükselen bir televizyon var. Geceliğini fırlatıyor, ekran beyaz bir örtüyle kapanıyor. Onu, Agnès'i, ro-

man kahramanımı ilk kez çıplak görüyorum. Yatağın yanında ayakta duruyor, güzel ve ben gözlerimi ondan alamıyorum. Sonunda, sanki bakışımı hissetmiş gibi, yan odaya kaçıp giyiniyor.

Agnès kim? Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden çıkması gibi, Venüs'ün deniz köpüğünden doğması gibi, Agnès de yüzme havuzunun kenarında yüzme öğretmenini eliyle selamlarken gördüğüm ve hatları çoktan belleğimden silinmiş olan altmışlık bir kadının bir el hareketinden ortaya çıktı. Kadının hareketi o an bende uçsuz bucaksız, anlaşılması olanaksız bir nostalji uyardırmıştı ve bu nostalji Agnès adını verdiğim kahramanı doğurdu.

Ama insanın, hele hele bir roman kahramanının tanımını onun biricik ve taklit edilemez bir varlık olması değil mi? O halde, nasıl oluyor da, A diye bir şahısta gözlemlediğimiz bir hareket, onunla bir bütün oluşturan, onu özel yapan, onun tekil çekiciliğini yaratan o hareket, aynı zamanda B diye bir şahsın ve onun üzerine kurduğum bütün hayallerin özü olabiliyor? İşte insanı düşünmeye çağırın bir soru:

Eğer gezegenimizden seksen milyara yakın insan gelip geçmişse, bunların her birinin kendine mahsus bir el hareketleri repertuarının olması olacak şey değildir. Aritmetik olarak bu düşünülemez bile. Dünyada insan sayısıyla kıyaslanmayacak derecede az sayıda el hareketi olduğuna hiç kuşku yok. Bu da bizi şaşırtıcı bir sonuca götürüyor: Bir el hareketi bir bireyden çok daha bireyseldir. Bunu atasözü şeklinde söylersek: *çok insan, az hareket*.

Birinci bölümde, mayolu kadın hakkında, "Bir saniyelik bir uzam içinde, çekiciliğinin zamana bağlı olmayan bir özü ortaya çıktı ve gözlerimi kamaştırdı," demiştim. Evet, o zaman aynen böyle düşünmüştüm ama yanlışmışım. O el hareketi hiçbir şekilde o kadına ait bir özü

ortaya koymamıştı, daha çok kadının bana bir hareketteki çekiciliği ifşa ettiğini söylemem gerekirdi. Çünkü bir hareket ne bir bireyin mülkü, ne onun yarattığı bir şey (kimse tamamen özgün ve sadece kendine ait olan, kendine has bir hareket yaratamayacağından), ne de onun aracı olarak görülebilir; doğrusu bunun tersidir: Asıl bizden yararlananlar hareketlerdir; bizler onların aletleriyiz, kuklalarıyız, onların ete kemiğe bürünmüş şekliyiz.

Agnès giyinmesini bitirdikten sonra dışarı çıkmaya hazırlanıyordu. Antrede bir an durup kulak kabarttı. Yan odadan gelen hafif gürültü kızının kalktığını gösteriyordu. Sanki onunla karşılaşmaktan kaçınır gibi, adımlarını hızlandırdı ve daireden bir an önce çıkmakta acele etti. Asansörde zemin katın düğmesine bastı. Asansör çalışmak yerine, kendini Saint-Guy dansına kaptırmış bir adam gibi sarsılarak titredi. Asansörün huysuzluğuyla ilk kez karşılaşmıyordu. Kâh o inmek isterken yukarı çıkar, kâh kapısını açmayı reddeder, yarım saat onu esir tutardı. Sanki bir sohbete girmek ister gibiydi, sanki o dilsiz hayvanın eskiyip aşınmış olanaklarıyla ona acil bir şeyler iletmek ister gibiydi. Daha önce kapıcı kadına defalarca şikâyetinde bulunmuştu; ama asansör öteki kiracılarla tıkr tıkr işlediğinden, kadın Agnès ile asansör arasındaki anlaşmazlığı sadece özel bir mesele olarak görüyor ve bu konuda kılını bile kıpırdatmıyordu. Agnès kabinden çıkıp yürüyerek inmek zorunda kaldı. O çıkar çıkmaz asansör sakinleşti ve bir güzel aşağı indi.

Cumartesi en yorucu gündü. Kocası Paul saat yedi olmadan çıkıyor ve bir arkadaşıyla kahvaltı ediyordu, bu arada o, bu boş günden yararlanarak bürodaki işinden bin beter bir alay işi halletmeye çalışıyordu: postaneye gitmek, yarım saat kuyrukta çile çekmek, süpermarketten alışveriş etmek, tezgâhtar kızla dalaşmak, kasa önünde zaman kaybetmek, muslukçuya telefon etmek, bütün

gün onu beklemek zorunda kalmamak için belli bir saatte gelsin diye ona yalvarmak. İki acil iş arasında, hafta arasında gitmeye hiç vakit bulamadığı sauna için zaman yaratmaya çabalıyor ve cumaları gelen temizlikçi kadının işleri günden güne sermesi yüzünden akşamüzerlerini elektrik süpürgesi ve toz beziyle geçiriyordu.

Ama bu cumartesi ötekilerden farklıydı: Babasının beşinci ölüm yıldönümüydü. Aklına bir sahne geldi: Babası yerde oturuyor, parça parça edilmiş bir fotoğraf yığınının üzerine eğilmiş ve Agnès'in kız kardeşi bağırıyor: "Neden annemizin fotoğraflarını yırtıyorsun?" Agnès babasını savunuyor ve ani bir kine kapılan iki kız kardeş tartışıyorlar.

Agnès evin önüne park edilmiş arabasına bindi.

3

Bir asansör onu modern bir binanın en üst katına çıkardı, jimnastik salonu, yüzme havuzu, jakuzili küçük havuzu, saunası ve Paris'e bakan manzarasıyla kulüp burada bulunuyordu. Vestiyerde hoparlörlerden rock müziği boşalıyordu. On yıl önce, Agnès buraya kaydolduğunda üye sayısı daha azdı ve ortam sakindi. Sonra, kulüp yıldan yıla daha iyi hale gelmişti: Gitgide daha çok cam, ışıklar, yapma çiçekler, hoparlörler, müzik, bu arada gitgide daha fazla gedikli müşteri, müdüriyetin jimnastik salonunun bütün duvarlarına yerleştirmeye karar verdiği muazzam aynalara akislerinin vurduğu gün müşteri sayısı iki katına çıkmıştı.

Agnès dolabını açıp soyunmaya başladı. Yanı başında iki kadın gevezelik etmekteydi. Birisi, yavaş ve yumuşak kontralto sesiyle her şeyi yerlere atan kocasından şikâyet ediyordu: kitaplarını, çoraplarını, hatta piposunu ve kibritleri. Bir soprano olan öteki iki kat hızlı bir debi-

ye sahipti; cümle sonlarını Fransız usulü bir oktav yükseltmesi bir tavuğun öfkeli gıdaklamasını hatırlatıyordu: “Haydi ordan, şaşırttı beni! Senin için üzülüyorum. Olamaz! Böyle yapamaz! Orası senin evin! Hakların var senin!” Otoritesini kabul ettiği bir kadın arkadaş ile sevdiği koca arasında parçalanıp kalmışa benzeyen öteki kadın hüznle anlatıyordu: “Ne yaparsın? O böyle işte. Hep böyleydi. Daima her şeyi yere atıp bırakmıştır.” “O halde, kessin artık! Orası senin evin! Senin hakların var! Ben olsam buna asla tahammül edemezdim!”

Agnès bu çeşit konuşmalara katılmazdı; bunun öteki kadınları kendinden bir parça uzaklaştırdığını bile bile, Paul hakkında asla kötü konuşmazdı. Başını tiz sesliye doğru çevirdi: Açık renk saçlı, melek yüzlü çok genç bir kızdı.

“Aaa, hayır, söz konusu bile olamaz! Bu senin hakkın! Kendini ezdirme!” diye devam etti melek ve Agnès sağdan sola, soldan sağa kısa ve hızlı baş sallamalar kızın sözlerine eşlik ederken, omuzlarla kaşların da kızın arkadaşının insan haklarının çiğnenmesi düşüncesi karşısında öfkeli bir şaşkınlık sergilemek için kalktığını fark etti. Agnès bu hareketi bilirdi: Kızı Brigitte de başını tamı tamına böyle sallardı.

Soyunduktan sonra dolabını kapatıp kilitledi ve katanlı kapılardan bir yanda duşların, diğer yanda saunanın camlı kapısının bulunduğu fayans döşeli bir salona girdi. Kadınlar orada tahta sıralar üzerinde dip dibe sıkışmış duruyorlardı. Bazıları vücutlarına (ya da vücutlarının belli kısımlarına, daha çok da karın ve kalça bölgesine) sıkı bir terlemeye yol açan ve zayıflama umudu doğuran, sımsıkı kapalı bir nevi ambalaj oluşturan özel plastikten bir örtü sarmıştı.

Agnès henüz boş olan sıralardan en üsttekine çıktı. Duvara yaslanıp gözlerini kapadı. Müziğin patırtısı oraya

kadar gelemiyordu ama aynı anda bir ağızdan konuşan kadınların birbirine karışan sesleri aynı derecede şiddetle çınlıyordu. O sırada meçhul bir genç kadın içeri girdi ve daha eşikten adımını atmasıyla diğerlerini yönetmeye başlaması bir oldu: Isıtıcının yanında kendine yer açtırmak için oturanları biraz daha sıkıştırdı, sonra eğilerek kovayı aldı ve sobanın üzerine boca etti. Bir cızırtıyla kızgın bir buhar tavana doğru yükseldi ve Agnès'in yanında oturan bir kadın ellerini yüzüne kapayarak canı yanmış gibi suratını buruşturdu. Meçhul kadın bunu fark etti, "Buharın yakmasını severim! İnsana saunada olduğunu hissettirir!" diye belirtti, iki çıplak vücut arasına sıkıştı ve anılarını yayımlayan ünlü bir biyoloğun çıktığı akşamki televizyon programından söz etmeye koyuldu. "Harika biri," dedi.

Bir başka kadın onu tasdik etti: "Elbette! Üstelik nasıl da mütevazı!"

Meçhul kadın tekrar söze girdi: "Mütevazı mı? Siz bu adamın korkunç derecede kibirli olduğunu anlamadınız mı? Ama onun bu kibirli hali hoşuma gidiyor! Ben kibirli insanlara hayranımdır." Ve Agnès'e döndü: "Siz de onu mütevazı mı buldunuz yoksa?"

Agnès programı seyretmediğini söyledi; sanki cevabın içinde gizli bir terslik barındırıyormuş gibi, meçhul kadın Agnès'in gözlerinin içine bakarak inatla tekrarladı: "Tevazuya tahammül edemem! Tevazu gösterenler iki yüzlüdür!"

Agnès omuzlarını silkti, meçhul genç kadın da konuşmasını sürdürdü: "Bir saunanın insanı sıcağlatması gerek. İri ter damlaları dökmek isterim ben. Ama arkasından soğuk bir duş gerek. Soğuk duşlara bayılırım! Saunadan sonra sıcak duş alanları hiç anlamam. Ben evimde sadece soğuk duş alırım. Sıcak duşlardan nefret ederim."

Sıcaktan bunalmakta gecikmedi, öyle ki tevazudan

ne kadar tiksindiğini tekrarladıktan sonra kalkıp ortadan kayboldu.

Agnès çocukluğunda, babasıyla birlikte yaptığı gezintilerden birinde ona Tanrı'ya inanıp inanmadığını sormuştu. Babası şöyle cevap vermişti: “Ben Yaratan'ın bilgisayarına inanırım.” Cevap o kadar tuhaftı ki, çocuğun aklında kalmıştı. Tuhaf olan tek sözcük bilgisayar değildi, Yaratan da çok tuhaftı. Çünkü babası asla Tanrı'dan söz etmiyor ama Tanrı'nın önemini sadece onun mühendislik becerisiyle sınırlamak istercesine daima Yaratan'dan söz ediyordu. Yaratan'ın bilgisayarı: Peki ama, bir insan bir aletle nasıl iletişim kurabilirdi? Bunun üzerine babasına dua edip etmediğini de sormuştu. Babası şöyle demişti: “Bir ampul yandığında Edison'a ne kadar dua ediyorsam.”

Ve Agnès hayallere dalıyor: Yaratan bilgisayarın içine ayrıntılı bir program disketi koymuş, sonra da çıkıp gitmişti. Tanrı'nın, dünyayı yarattıktan sonra, onu kendisine seslenirken yankısı olmayan bir boşluğa düşen, terk edilmiş insanların insafına bıraktığı düşüncesi yeni bir şey değildir. Ama atalarımızın tanrısı tarafından terk edilmiş bulunmak başka bir şeydir, kozmik bilgisayarın ilahi mucidi tarafından terk edilmiş olmak başka şey. Yerde, onun yokluğunda noktası bile değiştirilmeksizin mükemmel işleyen bir program kalmıştır: bilgisayarı programlamak: Bu, geleceğin ayrıntılı olarak planlandığı ya da “yukarıda” her şeyin yazılı olduğu anlamına gelmez. Mesela, programda ne 1815'te Waterloo Savaşı'nın olacağı ne de Fransızların savaşı kaybedeceği belliydi, belli olan sadece insanın doğası gereği saldırgan olduğu, savaşın onun mayasında olduğuydu ve teknik ilerlemenin savaşları daha da korkunçlaştıracağıydı. Yaratan'ın bakış açısından geri kalan her şey önemsiz, geleceğe yönelik erken bir kehanetle hiç ilgisi olmayan, sadece ola-

bilirliklerin sınırlarını belirleyen genel bir programdaki basit bir çeşitleme ve yer değiştirme oyunu; o bu sınırlar arasında bütün gücü rastlantılara bırakıyor.

İnsan da aynı şeylerin söylenebileceği bir proje. Hiçbir Agnès, hiçbir Paul bilgisayarda planlanmış değil, onlar sadece birer prototip: ilkel modelin basit türevleri olan ve hiçbir bireysel özleri olmayan bir sürü örnekten çekilip alınmış *insan varlığı*. Renault fabrikalarından çıkma bir arabadan daha fazla bireysel özü olmayan. Arabanın ontolojik özünü bu arabanın ötesinde, yapımcının arşivlerinde aramak gerekir. Bir arabayı diğerinden sadece seri numarası ayırır. İnsan örneğini verirse, numara insanın rastlantısal ve bir eşi daha olmayan hatların toplamı olan yüzüdür. Bu toplamda ne karakter, ne ruh, ne de *ben* denilen şey ortadadır. Yüz ancak bir örneği numaralamaktadır.

Agnès sıcak duştan nefret ettiğini ilan eden meçhul kadını hatırladı. Gelmiş, oradaki bütün kadınlara 1) terlemekten hoşlandığını, 2) kibirli insanlara hayran olduğunu, 3) kendi halindekileri hakir gördüğünü, 4) soğuk duş yapmaya bayıldığını, 5) sıcak duştan nefret ettiğini açıklamıştı. Beş çizgide otoportresini çizmiş, beş noktada benliğini tanımlamış ve herkese sunmuştu. Hem de bunu tevazu göstererek değil (hem zaten mütevazı insanları küçümsediğini de söylemişti) bir militanın tavrıyla yapmıştı. Kendi portresinin beş çizgisini, tanımlanmasının beş noktasını adım adım savunmaya hazır olduğunu vurgulamak istercesine, hayranım, hakir görürüm, nefret ederim gibi tutkulu fiiller kullanmıştı.

Agnès kendi kendine bu tutku neden, diye sordu ve düşüncelere daldı: Olduğumuz gibi dünyaya gönderildikten sonra, önce zar atışıyla, ilahi bilgisayar tarafından düzenlenen bu olayla kimliğimizi belirlemek zorunda kaldık: Özellikle *bunun* (aynada karşımızda duran şey)

bizim ben'imiz olmasına şaşırırmaktan vazgeçmek zorunda kaldık: Yüzümüzün ben'imizi ifade ettiğine inansaydık, bu ilk ve temel yanılısma olmasaydı yaşamaya ya da en azından hayatı ciddiye almaya devam edemezdik. Ve kendi kimliğimizle özdeşleşmek de yetmezdi bize, her daim *tutkulu* bir kimlik belirlememiz gerekirdi. Çünkü bir tek bu şartladır ki, kendi gözümüze insan prototipinin basit bir çeşitlemesi olarak değil de, kendine has ve başka biriyle yer değiştiremez bir özle donanmış varlıklar olarak görürüz. İşte bu yüzden meçhul genç kadın sadece portresini çizme ihtiyacı hissetmekle kalmamış, aynı zamanda cümle âleme bu portrenin, uğrunda mücadele etmeye, hatta hayatını vermeye değer, kesinlikle bir eşi daha olmayan, yeri doldurulamaz bir şeyler taşıdığını göstermek de istemişti.

Agnès buhar odasının sıcaklığında bir çeyrek saat geçirdikten sonra kalktı ve gidip buzlu su havuzuna daldı. Sonra dinlenme odasına geçip arada da konuşmayı sürdüren diğer kadınların arasına uzandı.

Kafasını bir soru kurcalıyordu: Bilgisayar ölümden sonra hangi oluş haline programlanmıştı?

İki şık mümkün. Yaratan'ın bilgisayarının tek etkinlik alanı bizim gezegenimizse ve ona ve sadece ona bağımlıysak, ölümden sonra hayattayken gördüklerimizin bir çeşitlemesinden başka bir şey bekleyemeyiz; ancak benzer manzaralar, benzer yaratıklarla karşılaşabiliriz. İnsan yalnız mı olacak, yoksa kalabalıklar arasında mı? Ah, yalnızlık pek olacak gibi değil, hayatta bile az bulunur bir şeyken, ölümden sonrası için lafı bile edilmez! Ne kadar da canlıdan çok ölü var! En iyi tahminle, ölümden sonraki oluş Agnès'in dinlenme odasında yaşamakta olduğu şeye benzeyecektir: Her yanda kadınların dur durak bilmeyen vıdı vıdılarını duyacak. Sonsuz bir vıdı vıdı olarak sonsuzluk: Dürüst olmak gerekirse daha beterini hayal

etmek de mümkün ama daima, aralıksız ve sonsuza kadar bu kadın seslerini işitmeye mecbur olmayı düşünmek bile Agnès için hayata hınçla tutunmak ve ölümü mümkün olduğu kadar geciktirmek için yeterli bir neden.

Ama başka bir olasılık çıkıyor ortaya: Dünya bilgisayarının üzerinde hiyerarşik olarak ondan üstün başka bilgisayarlar var. Bu durumda, ölümden sonraki oluşun ille de daha önce yaşamış olduğumuza benzemesi gerekmez ve insan belli belirsiz ama haklı bir umutla ölebilir. Ve Agnès o an şu son zamanlarda hayalini meşgul eden sahneyi görüyor: Evde Paul'le tanımadığı birinin ziyaretini kabul ediyor. Sempatik, nazık biri, karşısındaki koltuğa oturup ucundan sohbete başlıyor. Paul, bu gayet sevimli ziyaretçinin cazibesi altında neşeli, konuşkan, dost canlısı davranıyor ve gidip aile fotoğraflarının durduğu albümü bulup getirmeye karar veriyor. Ziyaretçi albümün sayfalarını karıştırıyor ama bazı fotoğraflar onda kararsızlık uyandırıyor. Mesela, Agnès ile Brigitte'i Eyfel Kulesi'nin altında gösteren resmi görünce soruyor: "Bu da nesi?"

"Tanımadınız mı? Bu Agnès," diye karşılık veriyor Paul. "Şuradaki de kızımız Brigitte!"

"Biliyorum," diyor ziyaretçi; "ben şu yapıdan söz etmek istiyordum."

Paul şaşkınlıkla bakıyor ona: "Ama bu Eyfel Kulesi!"

"Aaa öyle mi?" diyor ziyaretçi, "Demek şu meşhur kule!" Ve sanki dedenin portresini göstermişsiniz gibi davranıyor: "Demek o kadar sözü edilen büyükbaba bu. Sonunda onu gördüğüm için çok memnunum."

Paul ne yapacağını bilemiyor, Agnès fazla şaşırmıyor. O bu adamın kim olduğunu biliyor. Neden geldiğini ve onlara hangi soruları soracağını biliyor. Tam da bu yüzden kendini biraz asabi hissediyor, bir şeyler yapıp onunla yalnız kalmak isterdi ama nasıl yapacağını bilemiyor.

Milan Kundera'nın *Ölümsüzlük* adlı romanı, *Gülüşün* ve *Unuşun Kitabı* ve *Varolmanın Dayanılmaz Hafıflığı*yle birlikte bir üçlemenin son kitabı olarak da okunabilir, yazarın roman anlayışını doruğuna vardiıran tek başına bir eser olarak da.

Ölümsüzlük'ün hem yazarı hem anlatıcısı hem de kahramanı olan Kundera, yedi bölümden oluşan romanında, birbirinden çok ayrı görünen olaylar ve kişileri ustaca birbirine bağlıyor, bir orkestra şefi gibi yönetiyor. Romanın karakterleri bir hareketten, bir oluştan, kendilerini aşan bir kavramdan doğuyor ve yazarın aynasına yansıyorlar.

Kundera, aralarında Goethe ve Hemingway'in de bulunduğu karakterleri aracılığıyla, gerçeklik ile görünüş arasındaki çatışma, aşk ve cinsellik çeşitlemeleri ve insanın ölümsüzlük özlemi üzerine düşünüyor. *Ölümsüzlük*, edebiyat üzerine, edebiyatın özü ve olanakları üzerine olağanüstü bir düşünme serüveni.

#çekedebiyatı #varoluşçuluk #cinsellik #savaş #kültür #avrupa #aile #ölüm #yirminciyüzyıl

Kapaktaki desen: Milan Kundera

canyayinlari.com | f | | X canyayinlari

roman

